

Jedan dan
u godini
NE ZNAČI
NIŠTA

Nastavak sa 1. strane

deno u Saudijskoj Arabiji. Tamo se žene još uvek otvoreno tretiraju kao niža bića. A i samo pravo glasa ne znači mnogo kad je sloboda kretanja ograničena. Čak i u državama Evrope i SAD, u kojima žene uživaju najveću ravnopravnost, postoji diskriminacija i kršenje njihovih prava. Neravnopravna zastupljenost na visokim pozicijama, niži procenat zaposlenosti, niže zarade, trendovi su u gotovo svim zemljama, uprkos činjenici da je među ženama više fakultetski obrazovnog stanovništva.

Ali, pogledajmo Srbiju. Šta je za žrtvama silovanja i porodičnim nasiljem? Šta je sa ravnodušnošću s kojom ljudi primaju ovakve vesti? Zamislimo vest da je žena brutalno ubila supruga. Koliko bi se uzdrmali tradicionalni obrasci čvrsto ukorenjeni u društvu, koliki bes bi to izazvalo? Da ovaj praznik ne bi bio degradiran do besmisla,

ženama se na razgovorima za posao ne smeju postavljati pitanja o planiranju porodice. Trudnice se ne smeju otpušati s posla i o tome se ne sme čutati. Devojčice ne smeju da se ugledaju na starlete i maštaju o dobroj udaji. Opšta medijska slika mora da se menja, a onda će se promeniti i način na koji se govori o ovom prazniku. Osmi mart je dan kad treba da pričamo o ženskim pravima i problemima koji ih muče, da se sećamo onih koje su za slobodu dale svoje živote i da im se divimo. Nametanje poklona i usiljenih čestitki, poniženje je i za njih, i za sve nas.

Selena Kosorić

DAN ŽENA Danas

Posebno izdanje lista Danas

urednik Dragan Stojić
korektura Ana Rončević
obrada fotografija Stanislav Milojković
prelom Zoran Spahić

ZAJEDNIČKA VIKA ŽENA da bi se čule

Jelena Lalatović i Marija Runić o 8. martu, položaju žena tokom pandemije, ženskoj perspektivi u političkom životu

Medunarodni dan žena je praznik radnica i borbe za interese žena i radničkog pokreta i na simboličkoj ravni je podsetnik na to gde smo došle sa svojim borbama. Stoga je porazno što se proslavljanje 8. marta svodi na reklame za ženske proizvode dok se još uvek vode bitke za elementarnu sigurnost žene.

Za mene je ubedljivo najveći poraz način na koji se Osmi mart predstavlja kao intimni ženski praznik, trenutak za popuste i reklamiranje najrazličitijih usluga i proizvoda. Istorijski, Osmi mart je dan žena radnica, žena koje su se borile za interese žena i radničkog pokreta. Još važnije, Osmi mart ima revolucionarno značenje, to je dan sećanja na učešće žena u svetskoj revoluciji – kaže za *Danas* Jelena Lalatović, aktivistkinja za ženska prava.

U tom smislu, dodaje ona, ovog osmog marta nemamo razloga ni za obeležavanje ovog praznika, ni za slavlje, jer ne postoje društveni i politički pokreti koji bi na sličan način, kao što se to radilo u prošlosti, vodili borbu za emancipaciju žena – ne samo za ukidanje nejednakosti između polova već za promenu društva u celini.

Za lingvistikinju i feministkinju Mariju Runić, 8. mart je dan kad se podse-

ćamo na to gde smo došle sa svojim borbama i koje su bitke tek pred nama.

– Meni je porazno što se naše bitke i dalje vode oko elementarne sigurnosti žene, bilo da se nalazi na ulici, u kući ili komšiluku, na radnom mjestu, ili u školi. Takođe mi je porazna gluvoća društva, jer nas neko namjerno ne čuje, s obzirom da su nam više od polovice društva žene, a pritom nema žene

koja barem jednom nije iskusi muško nasilje, uznemiravanje, omalovažavanje ili sputavanje.

**JELENA
LALATOVIĆ:
DAN ŽENA IMA
REVOLUCIONARNO
ZNAČENJE**

Koliko nas to iskustvo određuje možda najbolje ilustruje primjer da ja i dan-danas, kad god trebam proći sama pored grupe muškaraca, bilo da su 70+ ili -30, osjetim neku nelagodu u stomaku, koja je zapravo instinktivna reakcija na potencijalnu opasnost – kaže za *Danas* Marija Runić.

Ona dodaje da žene moraju biti glas-

nije, jer „ako hoćemo da nas neko čuje, moramo da budemo jedna uz drugu i da se zajedno deremo“.

Opšta nesigurnost žena postala je izražena tokom epidemije, koja je, prema rečima Lalatović, samo produbila probleme koji već postoje. U nedavno objavljenim podacima *Republičkog zavoda za statistiku* vidi se da trend smanjene zaposlenosti žena u odnosu na zaposlenost muškaraca ostaje isti više od decenije, a epidemija bi, smatra Lalatović, svakako mogla dodatno da utiče na rast nezaposlenosti ili još veće učešće žena u neformalnoj ekonomiji.

– Zasad znamo da su majke koje su ostajale da rade od kuće preuzele i teret onlajn nastave, odnosno teret školovanja dece u uslovima kad su škole zatvorene. Takođe znamo da je SOS telefon *Autonomnog ženskog centra*, koji pruža podršku ženama žrtvama nasilja, zabeležio ogroman broj poziva. Porast muškog nasilja prema ženama u situaciji psihološke neizvesnosti, javnozdravstvene katastrofe, i rastuće nezaposlenosti i siromaštva, zabeležen je na globalnom nivou – navodi Lalatović.

**MARIJA
RUNIĆ:
I DALJE SE
VODE BITKE ZA
ELEMENTARNU
SIGURNOST ŽENA**

skog nasilja prema ženama. Stoga je neophodno veće učešće žena u političkom životu i odlučivanju. Međutim, istraživanje *Zavoda za statistiku* pokazuje da žene zauzimaju trećinu rukovodećih pozicija, što znači, naglašava Lalatović, da ni na nivou predstavničke politike nismo postigli ravnopravnost muškaraca i žena.

– Važno je istaći da ženska perspektiva u političkom životu nije perspektiva jedne žene ili neke određene grupe žena. To je perspektiva ženskog pokreta koji artikulise interese žena kao radnica, majki, građanki. Zato trenutno veće prisustvo žena na političkoj sceni ne znači uvažavanje ženske perspektive kad se donose odluke. To će biti moguće tek ako izgradimo ženski pokret koji može da vrši pritisak na zakonodavce, vlasnike preduzeća, političarke i političare – zaključuje Jelena Lalatović.

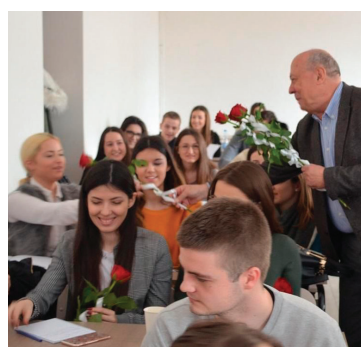
Ženska perspektiva u politici je za Mariju Runić perspektiva pravednog društva.

– To je društvo u kome će žene moći računati na dobre vrtiče i škole i jednako angažovanje muškaraca oko djece i u kućnim poslovima. Društva u kome će poslodavci imati sluha za to da se o porodičnu brinu i muškarci a ne dodatno kažnjavati žene zbog toga što se same brinu

Foto: Folter / Zoran Mida

Trenutno veće prisustvo žena na političkoj sceni ne znači uvažavanje ženske perspektive kad se donose odluke

Fotografije: Folter

o djeci. Društva u kome se žene od 45 godina neće osjećati kao odbačene kante i moći će da se vrate na tržište rada da ostvare svoje potencijale i snove žrtvovane zarad djece. Takođe je to društvo u kome u skupštinskim klupama nećemo gledati gotovo isključivo muškarce dok dokon razglabaju o suštinskim, nacionalnim pitanjima, već će muškarci i žene zajedno ispravljati istorijske nepravde prema ženama – kaže Runić.

Marijana M. Stevanović

Srpsko društvo počiva na eksploataciji ŽENSKOG RADA

FAKTI

Virusna epidemija više utiče na žene jer su najbrojnije među zaposlenima na *prvoj liniji*, pri čemu su dodatno opterećene radom u kući, brigom o deci, starijima i nemoćnima. I dok mnoge države, međunarodne organizacije i nevladin sektor preduzimaju akcije kako bi se sprečio specifičan uticaj kovida 19 krize na prava žena, ovdašnja vlast je rodno slepa, jednako kao i ranije – izjavila je za portal UGS *Nezavisnost* psihološkinja i istraživačica Fondacije *Centar za demokratiju* Sarita Brađaš. Ona je povodom 8. marta rekla da brojni domaći i strani izveštaji ukazuju na veoma nepovoljan položaj žena u Srbiji, koje su i pre pandemije na tržištu rada Srbije bile u znatno nepovoljnijem statusu od muškaraca sudeći po stopama zaposlenosti i stopama neaktivnosti.

Najviše žena radi u sektoru usluga (68,6 odsto od ukupnog broja zaposlenih), a znatno manje u industriji i građevinarstvu (19,9 procenata) i poljoprivredi (11,5 odsto). Unutar sektora usluga najveći broj žena zaposlen je u trgovini (212.000), obrazovanju (134.700) zatim zdravstvu i socijalnoj zaštiti (119.200). U sektorima zdravstva i socijalne zaštite žene čine 75 odsto ukupno zaposlenih, pri čemu je njihovo učešće u zanimanjima medicinskih sestara i tehničara 81,4 odsto, a među lekarima 73 procenta. Žene čine i većinu u zanimanjima tzv. nižeg statusa (61 odsto) gde su loši uslovi rada i niske zarade, pri čemu su najzastupljenije među prodavcima i zanimanjima ličnih usluga (69 procenata), kao i među čistačima i pomoćnim osobljem (83 odsto).

Podaci upućuju na to da je epidemija imala veći uticaj na žene budući da su upravo one brojnije među zaposlenima na *prvoj liniji*. „Naše društvo počiva na eksploataciji ženskog rada kako u privatnoj tako i u javnoj sferi. Na stotine autora/ki feminističke ekonomije od 1970-ih godina do

danas upozoravaju na to da modelirana konceptu deregulacije i privatizacije učvršćuju nejednake odnose moći između žena i muškaraca, re-produkuju rodne nejednakosti i eks-

I eksploatacija i nasilje

Pored eksploatacije, žene su posebno izložene i nasilju. „Nešto više od petine žena od navršanih 15 godina doživelo je fizičko i/ili seksualno nasilje bilo od partnera ili drugih osoba, psihičko nasilje od partnera iskusiло je 44 odsto žena, dok je seksualnom uznemiravanju od navršanih 15 godina bilo izloženo 42 odsto žena, a svaka deseta je bila žrtva proganjanja. Trećina žena je prijavila iskustvo nekog oblika nasilja tokom detinjstva – ukazuje Brađaš.

platištu neplaćeni ženski rad. Ako je to slučaj sa razvijenim kapitalističkim zemljama šta možemo da očekujemo u zemlji na poluperiferiji kapitalizma“, naglašava Brađaš.

Ona je navela da najnoviji podaci o razlikama u zaradama muškaraca i žena pokazuju da se u 2018. taj jaz produbio u odnosu na 2014. „Zarade žena su

manje od zarada muškaraca i u privatnom i javnom sektoru, manje su na svim obrazovnim nivoima i u svim zanimanjima i u gotovo svim sektorima delatnosti. Povećanje broja žena u predužavkoj industriji nije pokazatelj spekcija suprotni su brojnim istraživačkim nalazima o veoma izraženoj rodnoj diskriminaciji na tržištu rada. Prema dostupnim izveštajima *Inspektorata za rad*, u 2015. inspektori su obavili 3.157 nadzora i doneli samo dva rešenja o otklanjanju nedostataka. Za 2016. nema podataka, dok u 2017. u 2.153 nadzora nije utvrđen ni jedan nedostatak. U 2018. izvršeno je 1.721 nadzora i doneto sedam rešenja, a u 2019. je posle 1.039 nadzora doneto samo jedno rešenje. To ukazuje da se nova strategija zapošljavanja, kao ni prethodna, ne bavi problemom usklađenosti porodičnog i poslovnog života, iako je briga o deci, starijima i nemoćnima jedan od glavnih razloga neaktivnosti žena na tržištu rada.

Takođe, indikativno je i to što je *Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost* istekla prošle godine, a da se još nigde ne pominje izrada nove.

Portal UGS Nezavisnost

Podcast

Danas

OSMOMARTOVSKI
DANASOV PODKAST
SPECIJAL

Specijalnu epizodu *Danasovog* podkasta posvećenu 8. martu, Međunarodnom danu žena, zainteresovani čitaoci mogu da odslušaју tog dana na *Danasovom* portalu. O simbolici ovog praznika, ali i o feminističkom pokretu u Srbiji autor podkasta *Vladimir Maričić* razgovarao je sa *Milenom Vasić*, advokaticom iz Komiteta pravnik za ljudska prava (*Yukom*), *Marjanom Stevanović*, novinarkom *Danas*, i *Anetom Goranović*, direktorkom marketinga u *Danasu*. Epizoda će biti dostupna i na platformama *Podcast.rs*, *Apple Podcasts*, *Google Podcasts* i *Stitcher*.

NATAŠI

ODA ljubavi

Na Međunarodni dan žena

Pisac koji nije upoznao ženu, koji nikad nije dodirnuo telo žene, koji možda nikad nije čitao knjige žena, pesme koje su pisale žene a koji, međutim, veruje da je napravio književnu karijeru, vara se.

(Margaret Diras, „Stvarni život“)

Možda do tančina i ne razaznajemo sve lavirinte ljubavi, mislim ovom prilikom na onu partnersku, žensko-mušku ili istopolnu. Možda o njoj ne treba ni besediti nego je čekati, o njoj maštati, tražiti je, prigrliti, upijati, s njom živeti. Često se čini da njena suština ostaje nedokučiva, te je i stoga ona neuporediva. Ranjiva, tanana a u srcu nepobediva, jedinstvena. I nije čak ni presudno da li je ljubav na koncu ispala srećna, trajajuća. Bogatstvo je neizmerno kad se dogodi – ili (nam) makar *svrati!* – jednostrano ili obostrano. Toplina u očima, u duši, žar, leptirići u stomaku, bezmerno stapanje i milina. Jedan čudesni svet, drugačiji od dosadne svakodnevice celoživotnog odmeravanja i svakovrsnog brojanja – antipod puke racionalnosti. I neka nirvana i vatra, ujedno. Ljubav je znak oplemenjene ljudske prirode. Ona nas redovno čini boljim, jačim, poletnijim. A zna da bude i ubistvena, ubilačka. Božanski je dar, lek – katkad i otrov! – motivacija i sublimacija, radost i igra. Ona je i sunce i mesec, odluka i slučaj, dolina naklonosti i ponornica, tajna i bistrina, dragulj i čarolija. Kao i ljubav, zaljubljenost je nežna muzika opijenosti. Bilo da se *priča* završava na zaljubljenosti – ili da se ljubav iz nje začne i o(p)stane preobražena u istinsku zrelost, i kad zaljubljenost mine. Obe su samododušna divna nesloboda, nemir čula i uzburkanost misli. Pre ljubavi je praznina praćena nadom i verovanjem, pa nas onda ponese rastući zanos i zaslepljenost, a potom – ako su nam zvezde naklonjene – sklapa se punoća odnosa u dvoje. A i inače, „mi živimo u tri trenutka, a to su: trenutak iščekivanja, trenutak pažnje i trenutak sećanja“ (Umberto Eko, „Tajanstveni plamen kraljice Loane“).

Žena ima iskonski šarm i privlačnost, naročito privilegiju rađanja novog života – i zato je ona, *posebno ona*, oličenje ljubavi i sveprožimajućeg obožavanja. „I bilo je u njoj nečeg... ženskog, neuhvatljivog, dalekog, nečeg što je trebalo hvatati noktima“ (Konstati ldefons Galčinjski, „Inge Barč“). Nasumice, setih se i dva umetnička ostvarenja: Bunjuelovog filma *Taj mračni predmet želja* (po knjizi

Pjera Luisa, „Žena i njena igračka“), i romana *Razum i osećajnost* Džejn Ostin (po kojem su snimljene istoimene pokretne slike Anga Lia). *Odlutah* i do Milana Kundere – do njegovih *Smešnih ljubavi*, ali se ubrzo *preselih* na roman *Besmrtnost*. U njemu se opisuje ljubav koja u stvari i nije usmerena ka konkretnoj osobi. A oni prema kojima se tada hrli smenjuju se, pri čemu se stremi samopotvrđi, dokazivanju sopstvene moći zavodjenja; a voli se isključivo sama ljubav kao takva, još više sopstveno *ja*. Ipak, jedino onaj ko najpre voli sebe, može ljubavju obasipati druge. Uz doživljaj svekolikog blagostanja. *Platonska ljubav* – kao odsustvo telesnosti i neposredne razmene energije – takođe je autentična, potencijalno duboka, premda do kraja neostvarena, možda i neuzvrćena, često i nesaznata od onoga za koga je gajena. Dok ona fizička dodatno zrači: „... pomislih da bih rado uhvatila to lice među svoje ruke, stegla žestoko svojim prstima i na ta puna, malo dugačka usta, pritisla svoja“ (Fransoaz Sagan, „Izvestan osmeh“).

Šta su sastojci ljubavi, bar pojedini od njih? Čežnja, predanost, strast i intimnost, vernost, požrtvovanje, prijateljstvo, poštovanje, nesebičnost bez potrebe za uzvraćanjem, patnja, bol, tuga!? Ljubav je suptilna povlastica, religija bez boga, neretko (i) imaginacija. Ona je neodvojiva od lepog, iznutra i spolja uzev. „... Lepo je simbol moralno dobrog... Lepota je ono što nam se dopada bez interesa“ (Kant). Iskazi „lepota je u oku posmatrača“ ili „lepo je ono što zadovoljava našu potrebu za lepim“ – držim da ne pogadaju u centar. U eseju Živojina Pavlovića *O odvratnom*, ovaj renesansni domaći velikan međutim tvrdi da „lepota po sebi ne postoji, ona se javlja samo kao povod zadovoljstvu, a čovekovo *zadovoljstvo* nije ništa drugo do izvitoperena vitalnost“. No, ako je život poglavito gđan i grub – što veli Pavlović – onda je misija ljubavi – kao i umetnosti koju je on tako majstorski negovao, osobito kad je za teme birao ljudsko i društveno crnilo – da bude ono uzdrhtalo lépo, da bi se od *sirovog* života (Pavlovićev atribut) makar naoko izdvojila, profilisano uzdigla. Život bez ljubavi – bez lepog, bez umetnosti – mali je, bedan, skoro ništavan, uzalud potrošen. „Estetika je iznad etike. Ona pripada višoj duhovnoj sferi. Umeti prepoznati lepotu u nečemu, to je najviše do čega možemo dospeti“ (Oskar Vajld, „Propast laganja“). Tako je i s vrlinom ljubavi, zemaljskog tkanja koje u sebi svakad skriva i nešto nebesko. Jer, „práva ljubav je uvek u pravu, i kada nije“ (Sveti Augustin).

Zoran R. Tomić

ANKETA
Proslavljate li
Međunarodni
dan žena?

Borbena praznik

■ U suštini proslavljam tako što kupim veliki buket cveća i odnesem određenoj osobi ženskog pola. Nije bitno da li je majka, baka... Uglavnom svim ženama koje mi nešto znače kupim buket i odnesem. To je neki poseban osećaj u meni kad im priredim tako neki mali znak pažnje koji meni ne znači mnogo, a njima je bitan.

Nikola Branković (20), student

■ Ne znam da li će biti nešto na ulicama što organizuju feministkinje, a ako bude, ići ću. Ja sam aktivna u feminističkim grupama, a 8. mart je u stvari borbeni praznik žena, i nije baš za proslavu. I proteklih godina smo imale borbene marševe.

Tanja Marković (51), psihološkinja

■ Da, proslavljam. Ali, zbog situacije sada nikako, a i s obzirom da nemam dečka. U suštini to bi bio neki izlazak ili tako nešto.

Marija Premović (20), studentkinja

■ Taj praznik ću provesti pomažući porodici u cvećari. Mislim da ću aranžiranjem cveća usrećiti mnogo majki, žena i sestara. Iako sam po vokaciji profesor književnosti, taj posao mi ne pada teško jer, *voleti cveće znači živeti*.

Milan Dimitrijević (35), profesor književnosti

■ Kao i uvek. Ja sam stariji gospodin. Neki cvet, a pošto je moja supruga bolesna, proslavićemo kod kuće.

Nenad Kopča (71), penzioner

■ Ne. Stara sam, a kad je bilo lepo vreme, ja sam radila u sarajevskoj *Svetlosti*, to je bila jedna velika kuća i tu se 8. martu pridavala neka važnost, i poštovala su se žene. Sada nema ničega. Žalosno je možda što tako kažem, ali tako je.

Slobodanka Matijašević (77), penzionerka

možeš.sve

PROMO KOD

Promo kod **možeš.sve** omogućava mesec dana besplatnog članstva u Klubu čitalaca Danasa. Namenjen je onima koji veruju da žene mogu sve, a posebno ženama.

Iskoristite kod.

klub.danas.rs

KLUB
ČITALACA